

**ПРАКТИКА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19
ТА ПОВНОМАСШТАБНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ:
ОСОБЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ**

**THE PRACTICE OF NATIONAL POLITICAL EXPERTISE IN THE CONTEXT
OF GLOBAL CHALLENGES CAUSED BY THE COVID-19 PANDEMIC
AND THE FULL-SCALE AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION:
FEATURES AND RISKS**

Никорович Ю.-А.І.,

*аспірант кафедри політичних інститутів та процесів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Досліджуються особливості функціонування вітчизняних інститутів політичної експертизи в умовах глобальних викликів сьогодення. Зазначено діапазон проблем та викликів, з якими стикнулися інститути політичної експертизи в Україні після початку пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення Російської Федерації.

Вказано, яким чином довелося трансформуватися тим чи іншим організаціям, котрі займалися різним видом експертної діяльності для подолання проблем, з якими їм довелося зіткнутися, а також визначено саме ті напрямки експертизи, які наразі найбільше потребує суспільство та політичне керівництво країни в нинішніх умовах.

Виокремлено необхідність адаптації інститутів політичної експертизи до надзвичайних умов, зокрема урахування глобальних викликів, що можуть серйозно вплинути на їх роботу. Враховано, що така адаптація відіграє ключову роль у збереженні реактивності та ефективності цих інститутів у змінних геополітичних умовах та у контексті непередбачуваних ситуацій. Також виокремлено ризики, які можуть виникнути внаслідок впливу глобальних викликів на їхню діяльність, та підкреслено важливість розвинутої стратегій відповіді для забезпечення стійкості та ефективності цих інститутів у високодинамічному світовому середовищі.

Наголошено, що політична експертиза є однією зі складових у прийнятті рішень та визначенні оптимальних стратегій. Експерти повинні мати високий рівень професійної підготовки та готовність аналізувати складні ситуації, та оцінювати ризики.

Така відповідальність передбачає, що експертиза має бути об'єктивним та надійним джерелом інформації та аналізу для прийняття рішень у важливих питаннях національної та міжнародної політики. Вона впливає на формування стратегій та реалізацію політики, тому важливо, щоб вони завжди діяли в інтересах суспільства та здатні були нести відповідальність за свої дії та рекомендації.

Особлива увага приділяється необхідності якісної і відповідальної політичної експертизи, яка відіграє важливу роль не лише під час війни, але й після неї, сприяючи розвитку та стабільності в країні.

Ключові слова: війна, пандемія, політичний експерт, політична експертиза, аналітичний центр, пропаганда.

The article delves into an exploration of the idiosyncrasies pertaining to the operation of national political expertise institutions within the overarching framework of global challenges. The author delineates the spectrum of issues and trials encountered by political expertise institutions in Ukraine following the onset of the COVID-19 pandemic and the comprehensive incursion by the Russian Federation.

It is indicated how various organizations engaged in different forms of expert activities had to undergo transformations to address the challenges they encountered. Furthermore, it precisely pinpoints the particular domains of expertise that are presently experiencing heightened demand from both the general populace and the nation's political leadership within the existing context.

The importance of adjusting political expertise institutions to exceptional circumstances is acknowledged, accompanied by a focus on the potential risks stemming from the impact of global challenges on their functionality.

The significance of political expertise lies in its role as a vital component of the decision-making process and the formulation of optimal strategies. It underscores the imperative that experts possess a formidable level of professional training and a willingness to dissect intricate scenarios while evaluating potential risks.

Such responsibility implies that expertise should be an objective and reliable source of information and analysis for decision-making on important issues of national and international policy. It influences the formation of strategies and policy implementation, so it is important that they always act in the public interest and are able to take responsibility for their actions and recommendations.

Special emphasis is placed on the imperative requirement for top-notch and accountable political expertise, which holds a significant position not just in times of conflict but also in the post-war era, actively fostering the advancement and resilience of the nation.

Key words: war, pandemic, political expert, political expertise, think tank, propaganda.

Постановка наукової проблеми та її значення. Головним фактором вибору теми статті стала її актуальність, адже глобальні виклики, спричинені пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням Російської Федерації поставили перед владою та громадянами нашої держави важливі завдання щодо забезпечення національної безпеки та захисту території від зовнішньої агресії. У таких умовах політична експертиза є надзвичайно важливою для успішного функціонування державних інститутів та прийняття ефективних рішень. Адже аналітичні центри, політичні експерти об'єктивно оцінюють реальний стан справ та напрацьовують експертні думки та пропозиції щодо вирішення тих питань, які для держави є актуальними та необхідними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує значна кількість літератури на тему аналітичних центрів та особливостей їхньої діяльності. Варто виокремити праці Н. Ржевської, В. Кулика, К. Зарембо, М. Фахурдінової, П. Діксона, М. Хоффмана, Б. Паулсена, Е. Річа, Дж. МакГанна. Політичну експертизу та діяльність аналітичних центрів в умовах пандемії досліджували такі науковці, як: О. Корнієвський, О. Бутник, О. Немирівська, А. Вулфф, А. Гарсія Ерреро.

Мета статті – визначити особливості діяльності вітчизняних політичних експертних середовищ в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабної війни, яку розпочала Росія проти України.

Виклад основного матеріалу. Інститути політичної експертизи, як і решта сфер життя країни, зазнали серйозних змін внаслідок початку пандемії COVID-19 та нового етапу війни, який 24 лютого 2022 року проти України розпочала Російська Федерація.

Криза, спричинена пандемією COVID-19 показала неспроможність популістичних політиків ефективно боротися із реальними викликами. Внаслідок цього можна було спостерігати попит на експертні знання з боку суспільства.

Страх смерті змушував людей шукати відповіді від спеціалістів та експертів, це збільшило попит на медичну експертизу. Практично в кожній країні, яку торкнулась пандемія, з'явився експерт з високим рейтингом довіри, який іноді міг бути більшим за рейтинг глави держави. Наприклад, в Сполучених Штатах Америки головний інфекціоніст Ентоні Фаучі за рейтингом довіри випередив президента Дональда Трампа (56% проти 34%) [14].

В Україні одним з експертів з найбільшим рейтингом довіри став головний санітарний лікар, а пізніше Міністр охорони здоров'я – Віктор Ляшко. За даними групи Рейтинг його рейтинг довіри становив – 41%.

У часи невизначеності та кризи зростає попит на експертизу. Адже влада та громадськість шука-

ють впевненість у розумінні проблем та шляхів їх вирішення. Це створює потребу в експертизі, яка сприймається як доказ формування якісної політики і виступає сигналом для громадськості, що рішення приймаються на основі обґрунтованих та аргументованих суджень, вони слугують суспільним інтересам [13].

Оскільки експертиза має вплив на прийняття політичних рішень, а експерти допомагають розробляти та узаконювати рішення, то вони також розділяють відповідальність за наслідки політики. Експертам необхідно мати потрібні навички спрощення та передачі необхідної інформації, а політикам потрібно збалансувати політичне судження [2, с. 144].

Під час пандемії COVID-19 вітчизняні інститути політичної експертизи зіткнулися з трьома основними викликами:

Перший – це недостатня кількість технічних ресурсів та недостатній рівень навичок дистанційної роботи.

Не всі організації мали досвід роботи у дистанційному режимі. Їм було необхідно в швидкі терміни вчитися працювати у віддаленому режимі, а також переглянути свій порядок денний. Скасувати свої події, відмовитися від багатьох планів та оперативно розробляти антикризову стратегію.

Організації, які змогли швидко змінити підхід до роботи, змогли адаптуватися до пандемії без суттєвої втрати ефективності, а ті організації, які вирішили взяти паузу на час пандемії, не змогли швидко відновитися, коли стало зрозуміло, що пандемія триватиме довше, ніж передбачалось.

Другий – фінансові проблеми. Причинами цього стали скорочення видатків бізнесу на благодійність та зміна пріоритетів грантодавців – вони вирішили переглянути теми фінансування, сконцентрувавшись на пандемії. Експерти та організації, які почали вивчати теми пов'язані з пандемією, легше отримували підтримку грантодавців.

Закупівля нової апаратури задля роботи у віддаленому режимі також вимагала великі фінансові витрати. Однак, частину витрачених коштів вдалося компенсувати: переведення заходів в онлайн формат дозволяло їх організовувати з мінімальними витратами. Даний фактор, а також скасування інших активностей, таких, як відрядження, великі офлайн конференції, дозволили зекономити кошти, що дозволило багатьом організаціям втриматися “на плаву”.

Третій – ускладнення комунікації з громадськістю та органами влади. 84% опитаних вітчизняних громадських організацій зазначили, що комунікація ускладнилася. Це пов'язано також і з тим, що органи державної влади часто використовували пандемію, як формальний привід для того, щоб уникнути контактів з експертами, журналістами та активістами [1].

З початку пандемії багато аналітичних організацій та експертів зосередили свою діяльність на допомозі медичним службам, збором коштів, наданням безкоштовних консультацій, організації онлайн-курсів.

В цей період в Україні волонтерський рух пережив нове піднесення. Певні сподівання на волонтерів поклала і влада, адже вона об'єктивно не могла приділити належну увагу всім соціальним проблемам, які були зумовлені пандемією.

Слід зазначити, що досвід пандемії допоміг вітчизняним інститутам політичної експертизи швидше адаптуватися та стати більш стійкими до викликів та загроз після повномасштабного вторгнення Російської федерації, яке розпочалося 24 лютого 2022 року.

Цього ж дня Президентом України було підписано Закон України “Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” [4].

Однак, попри початок повномасштабної війни, в часи невизначеності, коли, здавалося б, політична експертиза не на часі, аналітичні центри, громадські організації та політичні експерти продовжили свою роботу. Їхня робота під час війни є особливо важливою, це пояснюється кількома факторами:

По-перше, в умовах війни існує необхідність оперативного прийняття нових нормативних актів, а оскільки часу на їхню детальну розробку, обговорення та доопрацювання практично немає, то діяльність інститутів політичної експертизи є особливо актуальною. Адже вони спроможні якісно та оперативно підготувати аналітику для вирішення стратегічних проблем.

Політичні експерти, громадські організації та аналітики допомагають напрацювати тексти актів розробляють рекомендації, долучаються до робочих груп та висловлюють свою експертну думку щодо проблем, які постали перед суспільством. Адже владні структури, на даний час, сфокусовані на розв'язанні військового конфлікту та відновленні територіальної цілісності країни, тому не завжди можуть взяти до уваги багато суспільно важливих питань.

По-друге, в умовах воєнного стану, багато громадян починають сумніватися у правдивості тієї чи іншої інформації. Діяльність інститутів політичної експертизи дає можливість громадянам зрозуміти як ті, чи інші процеси в державі можуть вплинути їхнє буденне життя [12].

Відомо, що війна Росії проти України розгортається не тільки на полі бою, але й в інформаційному просторі. Якщо традиційна війна характеризується протистоянням однієї армії з іншою, то психологічну війну ведуть проти мільйонів цивільних людей, які не можуть дати здачі.

Росія ще задовго до повномасштабного вторгнення трансливала антиукраїнську та антиза-

хідну пропаганду. А з 24 лютого 2022 року вона стала ще більш агресивною та радикальною. Ворог активізував інформаційно-психологічні операції, серед найвідоміших слід зазначити: “втечу української влади з Києва”, “український контрнаступ провалився”, “Україна та Європа замерзне взимку”, “Каховську ГЕС підірвала Україна”, “смерть головнокомандуючого Залужного” тощо.

Вітчизняні та міжнародні експерти певним чином заспокоювали громадян розвінчуючи дані фейки російської пропаганди та нейтралізуючи дію ворожої інформаційно-психологічної операції. Їхня робота було особливо актуальною в перші дні повномасштабної війни, коли психо-моральний стан українців був вкрай низьким. Люди були розгублені та пригнічені.

Враховуючи дані аспекти, слід зазначити, що робота з розвінчання фейків російської пропаганди є особливо актуальною. В цій сфері вітчизняні експертні середовища вже встигли себе проявити. В даному контексті слід відзначити роботу Центру протидії інформації та ряд інших організацій, серед яких можна виділити наступні:

Фактчекерський проєкт від “VoxUkraine” під назвою “VOXCHECK”, основним завданням якого є аналіз неправдивих та маніпулятивних висловів українських політиків. Однак, з початку повномасштабної війни він почав спростовувати фейки російської пропаганди та розробляти аналітику щодо російських інформаційних загроз.

Агенція “Texty.org.ua” займається аналізом великих масивів даних. За допомогою машинного аналізу російських пропагандистських сайтів публікують дайджести російської дезінформації. Також агенція розробила базу псевдосоціологів та прихованих піарників, за допомогою якою можна швидко зрозуміти надійність інформації від того чи іншого експерта.

Фактчекерський проєкт “Stopfake” займається спростуванням фейків, а також розробив чимало навчальних матеріалів на тему того, як розпізнати фейкову інформацію.

По-третє, ефективна діяльність вітчизняних інститутів політичної експертизи в умовах воєнного стану є особливо важливою задля підтримки міжнародних партнерів нашої держави. Адже в розвинутих демократичних державах, інститути політичної експертизи вже давно стали складовою політичної сфери.

Слід зазначити, що певні успіхи в цьому аспекті є. Так варто згадати про “Центр громадських свобод” – організацію, яка здійснює аналіз законопроектів, а також виконує функцію громадського контролю над діями правоохоронних структур та органів місцевої влади в різних регіонах України.

Однак, після повномасштабного вторгнення Росії організація перекваліфікувалася на більш затребувану діяльність – фіксацію військових зло-

чинів російської армії проти цивільного населення України.

Діяльність “Центру громадських свобод” була високо оцінена міжнародною спільнотою – у травні 2022 року організація здобула премію Democracy Award 2022, а у жовтні того ж року – відзначена Нобелівською премією миру [9].

Таким чином, інститути політичної експертизи, гостра потреба в яких існує і в мирний час, стають надзвичайно важливими під час війни. Їхня активна діяльність сприяє розвінчанню фейків ворожої пропаганди та поширенню правдивої інформації щодо російської агресії в міжнародному інформаційному просторі. Що у свою чергу допомагатиме зміцненню міжнародної підтримки України.

Повномасштабна війна поставила перед інститутами експертного середовища нові умови та виклики. Перш за все, це “відтік мізків”. Станом на грудень 2022 року, за даними уповноваженого Верховної ради з прав людини Дмитра Любінця, починаючи з початку повномасштабної агресії проти України, понад 14,5 мільйона громадян України залишили свою батьківщину [11].

Негативним є і те, що за 2022 рік з України виїхало понад 1500 науковців [8].

Другою проблемою для вітчизняних експертних середовищ стало неможливість забезпечення виробничих процесів у звичайний спосіб та адаптація своєї діяльності під умови нової реальності.

Багато організацій були змушені переглянути свою стратегію розвитку, або ж змінити свій профіль: деякі організації почали досліджувати наслідки воєнних дій, деякі – аналізувати післявоєнне майбутнє, а частина – займається волонтерською діяльністю.

Наприклад, фонд “Право і демократія” від початку повномасштабної війни зосередився на наданні правової та гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам, а також військовим та їхнім сім’ям.

Експерти “Агенції журналістики” допомагають політикам та чиновникам в прийнятті рішень шляхом аналізу великих масивів даних.

Однак, з початку повномасштабної війни експерти даної організації почали аналізувати супутникові дані для того, щоб зробити інтерактивну карту руйнувань, а також розробляють аналітику щодо розвитку українських міст.

“Інститут законодавчих ідей” розробляє експертизу законопроектів. Експерти досліджують кожен проект закону, який зареєстрований у Верховній Раді, на предмет корупції перед першим читанням.

Після 24 лютого 2022 року організація спрямувала свою діяльність на антикорупційний моніторинг планів післявоєнної відбудови та євроінтеграційних ініціатив.

Експерти “Центру політико-правових реформ” вирішили проаналізувати післявоєнне майбутнє і підготували аналітичний документ під назвою “Бачення України-2030”, де містяться конкретні пропозиції та ідеї, які будуть передані українському уряду та міжнародним партнерам для активної участі в процесі відбудови країни після отриманої перемоги [3].

Висновки. Отже, пандемія COVID-19, яка спричинила понад 100 000 смертей українців від вірусу та повномасштабне вторгнення російських військ в Україну, яке також несе за собою великі втрати серед населення, поставили перед вітчизняними інститутами політичної експертизи нові виклики та важкі завдання. Вони показали наскільки важливо для інститутів політичної експертизи бути гнучкими.

Не всі аналітичні центри змогли продовжити свою поточну операційну діяльність. Деякі організації та експерти були змушені “поставити на паузу” свою роботу та перекваліфікуватися на волонтерську діяльність.

Війна змусила змінити пріоритети досліджень та акцентувати увагу на питаннях, що стосуються безпеки держави. На сьогоднішній день, в суспільстві та органах державної влади є високий запит на дослідження в даній сфері. При прийнятті рішень по відбудові чи євроінтеграції, органи державної влади зможуть опиратися на дослідження політичних експертів, а не шукати швидких рішень.

Важливою особливістю функціонування вітчизняних інститутів політичної експертизи в умовах пандемії та повномасштабної війни є висока відповідальність за прийняті рішення та їх наслідки, тому експерти повинні бути готові до взяття на себе цієї відповідальності.

Також ще більш актуальною стала боротьба з фейками російської пропаганди, адже остання набула ще більш агресивної та радикальної форми. В даній сфері вітчизняні інститути політичної експертизи мають вагомий здобутки. Експерти оперативно спростовують фейки. Це сприяє поширенню у світі правдивої інформації про російську агресію та зміцненню міжнародної підтримки України.

Підсумовуючи вище сказане, можна з впевненістю заявити, що вітчизняні інститути політичної експертизи роблять вагомий внесок у здобуття перемоги нашої країни та її наступній відбудові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алекалкіна К. 2022. Пандемія пішла на користь: досвід адаптації ГО до повномасштабної війни. URL: <https://voxukraine.org/pandemiya-pishla-na-koryst-dosvid-adaptatsiyi-go-do-povnomasshtabnoyi-vijny>.
2. Бутник О. О., Немирівська О. Я. 2020. Особливості публічного управління в умовах світової пандемії. *Право та державне управління*. № 2. С. 142–148.
3. Гібридна війна росії проти України. Як перемогти на інформаційному фронті. 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AEUYRLeY0x7kBbNPJL1XzwHXstCNJaJW/view>.
4. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 2102-IX від 24.02.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219987.html>.
5. Коліушко. І. 2022. Бачення України – 2030» громадської коаліції «Україна після перемоги» URL: <https://pravo.org.ua/blogs/bachennya-ukrayiny-2030-gromadskoyi-koalitsiyi-ukrayina-pislya-peremogy/>.
6. Корнієвський О. 2020. Громадянське суспільство в умовах пандемії коронавірусу COVID-19: виклики та перспективи розвитку. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/gromadyanske-suspilstvo-v-umovakh-pandemii-koronavirusu-covid-19-vikliki-ta-perspektivi>.
7. Найбільше з України виїхало вчених-фізиків, – звіт НАН. 2023. URL: https://galinfo.com.ua/news/naubilshe_z_ukrainy_vyihalo_vchenih-fizikov__zvit_nan_398631.html.
8. Найбільше українці довіряють Ляшку, а не довіряють – Супрун: опитування щодо МОЗ. 2020. URL: <https://news.liga.net/politics/news/bolshe-vsego-ukraintsy-doverayut-lyashko-a-ne-doverayut-suprun-opros-pominzdravu>.
9. Нобелівську премію миру присудили правозахисникам з України, Білорусі та росії. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/nobelivsku-premiyu-miru-prisudili-pravozahisniku-z-bilorusi-ta-dvom-pravozahisnim-organizaciyam-z-ukrayini-ta-rosiyi>.
10. Обмін досвідом: як аналітичні центри працюють та планують діяльність в умовах нестабільності? 2023. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/obmin-dosvidom-ia-analitychni-tsentry-pratsiuiut-ta-planuiut-diialnist-v-umovakh-nestabilnosti/>.
11. Скільки українців, які поїхали з країни через війну, планують повертатися – опитування. 2023. URL: <https://suspiine.media/386273-skilki-ukrainciv-aki-poihali-z-kraini-cerez-vijnu-planuut-povertatisa-dodomu-opituvanna>.
12. Чому аналітичним центрам важливо зберігати активність навіть в умовах воєнного стану? 2022. URL: <https://uplan.org.ua/chomu-analitychnym-tsentram-vazhlyvo-zberihaty-aktyvnist-navit-v-umovakh-voiennoho-stanu/>.
13. Cairney P., & Weible C. M. The new policy sciences: Combining the cognitive science of choice, multiple theories of context, and basic and applied analysis. *Policy Sciences*. 2017. No50(4). Pp. 619–627.
14. More Americans approve of Fauci's handling of coronavirus than Trump's, new poll finds. 2020. URL: <https://www.cnn.com/2020/11/02/2020-election-polls-voters-approve-more-of-fauci-than-trump-on-coronavirus.html>.